

УДК 351.74 : 352 (477.43/.44) «192/193»

ВЗАЄМОВІДНОСИНИ РАДЯНСЬКИХ ОРГАНІВ ДЕРЖБЕЗПЕКИ З МІСЦЕВИМИ УПРАВЛІНСЬКИМИ СТРУКТУРАМИ НА ПОДІЛЛІ (кінець 1920-х – 1930 рр.)

Сергій Гула

Інститут історії України НАН України
Україна, 01001, м. Київ, вул. Грушевського, 4
e-mail: 08sergoula@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6934-2680>

У статті висвітлено окремі аспекти взаємовідносин органів ДПУ з партійно-радянськими структурами Поділля. Автор намагався відшукати ключові точки взаємовпливів між органами держбезпеки та партійно-радянськими структурами і з'ясувати, яким чином вони відбивалися на їхньому функціонуванні. Основна комунікація між зазначеними суб'єктами відбувалася в обопільному інформуванні з окремими претензіями на здійснення певного взаємоконтролю.

Взаємовідносини між органами ДПУ й управлінськими структурами Поділля мали різноплановий характер і відображали регіональний вимір механізму реалізації політики вищого компартійного керівництва.

Ключові слова: взаємовідносини, ДПУ, партійні осередки, Поділля, доповідна записка

Взаємовідносини між владними структурами й органами правопорядку чи спецслужбами постійно знаходяться у полі зору як пересічних громадян, так і професійно-спрямованих – журналістів, політологів, аналітиків тощо. Особливо це актуально сьогодні, коли в Україні запроваджено низку реформ, спрямованих на відновлення довіри до правоохоронних органів, судової системи та забезпечення балансу політичних важелів впливу на суспільство. Як показує досвід, задекларовані програми та ідеї повільно втілюються у життя. Існує безліч суб'єктивних та об'єктивних перешкод, серед яких ключовою проблемою, на нашу думку, є опір державної системи. Під системою ми розуміємо усталену традицію взаємовідносин між органами правопорядку й управлінськими структурами публічної сфери українського суспільства. Наша управлінська система, незважаючи на 27 років незалежності України, дотепер залишається радянською. Сформовані практики взаємовідносин у владних структурах від столиці до периферії передаються з покоління у покоління – зберігаючи кістяк виконавчої бюрократії та кланово-олігархічної організації політичних відносин. Дослідження витоків організації такої системи допоможе сформуванню справді демократичну систему відносин як між суспільством і владою, так і всередині владної вертикалі.

Мета статті – розкрити зміст взаємовідносин, що склалися між радянськими органами держбезпеки та місцевими партійно-управлінськими структурами наприкінці 1920-х – початку 1930-х рр. і лежали в основі радянського державного механізму.

Більшість науковців подає взаємовідносини цих структур через призму вивчення репресій і злочинів більшовицького режиму [2; 3; 5; 6; 7; 25; 33], їхню співпрацю у реалізації політичних кампаній Кремля [20-23; 26-28; 35] тощо. Існують дослідження, які так чи інакше розкривають роль і місце органів держбезпеки у системі радянської владної вертикалі [32; 36]. Однак цей напрям досліджень реалізовується у контексті загальнореспубліканському чи загальносоюзному і такі взаємовпливи більш-менш висвітлені через дослідження різноманітних аспектів комуністичного режиму. Але поза увагою залишається місцевий/регіональний аспект, який дотепер є маловивченим.

Загальновідомо, що будь-які радянські органи мали подвійне підпорядкування – відомче, коли керівництво здійснювалося через союзні та республіканські центральні органи, та головне: партійне – від ВКП(б) до КП(б)У і через обласні, районні до місцевих партійних осередків. Це дозволяло застосовувати подвійний контроль, що стосувалося і в діяльності НК-ДПУ-НКВС-КДБ. Спочатку новостворені органи НК формально підпорядковувалися радянському уряду – РНК і звітували перед ВЦВК [1, с. 39-44]. Але оскільки майже усі чекісти були комуністами, а їх очільники входили до керівних органів партії (ЦК і політбюро), це означало повне підпорядкування ВНК-ОДПУ інтересам вищого політичного керівництва РКП(б)-ВКП(б), КП(б)У [31, с. 22]. Керівник ВНК-ОДПУ Ф. Дзержинський наполягав: «ЧК повинна стати органом Центрального Комітету, інакше вона шкідлива, тоді вона виробить»

ся в охоранку або орган контрреволюції» [24, с. 179]. Визначенням меж компетенції органів державної безпеки займалося винятково політбюро ЦК РКП(б)-ВКП(б) [29, с. 118]. Це стосувалося діяльності спецслужб на підконтрольній більшовикам території України. Зокрема, коли у 1919 р. під натиском денікінських військ радянський уряд втратив контроль над Україною, то рішення розформування ВУНК приймалося на об'єднаному засіданні політбюро й оргбюро ЦК РКП(б) [1, с. 248]. Українське більшовицьке керівництво залежало від Москви, тому рішення прийняті у Кремлі дублювалися і в Харкові. Так, керуючись директивами ЦК РКП(б), політбюро ЦК КП(б)У провело реорганізацію органів ВУНК у ДПУ, за аналогією російських колег [30, с. 30-31].

Проте партійний контроль передбачав не лише організаційні заходи щодо діяльності спецслужб. Більшовики скеровували діяльність репресивних органів у потрібному їм руслі, а також узгоджували взаємодію та координування сил у різних ситуаціях. Доведено, що жодне більш-менш важливе рішення, пов'язане з діяльністю спецслужб, не приймалося без участі ЦК РКП(б)-ВКП(б) та ЦК КП(б)У [30, с. 59].

Варто зазначити, що відносини компартійних і чекістських органів не були одновекторні, вони часто мали зворотній зв'язок, створюючи ефект діалогу. З одного боку, каральні структури виконували вказівки комуністичної верхівки, з іншого – такі рішення приймалися на основі поданої інформації тими ж репресивними органами. Типовий приклад, це рішення щодо паспортного режиму в СРСР. 23 листопада 1932 р. заступник голови ОДПУ В. Балицький звернувся до Й. Сталіна щодо запровадження суворішого паспортного контролю для населення. Така ініціатива була схвально сприйнята, а вже 27 грудня був запроваджений державний паспорт [4, с. 281]. Таким чином, виникав коловорот суб'єктивних політичних рішень і тенденційних інформацій органів держбезпеки, що збільшував величезний розрив між диктатурою та суспільством.

Зрозуміло, що органи ДПУ впливали на рішення політичного керівництва. Наприклад, політбюро ЦК КП(б)У 18 січня 1930 р. затвердило конкретні пропозиції ДПУ щодо ліквідації куркульства в Україні на етапі суцільної насильницької колективізації [34, с. 33]. У джерелознавчій праці Р. Подкура та В. Ченцова зазначається, що законодавчі документи щодо діяльності органів держбезпеки формально

приймалися на з'їздах Рад і підписували їх секретарі та голови ЦВК. Проте концептуальні основи розробляли співробітники органів безпеки під керівництвом і за погодженням очільників Комуністичної партії [29, с. 97]. Таким чином відбувався певного роду діалог, хоча останнє слово було все-таки за вищим партійним керівництвом.

Інформування працівниками ДПУ партійних комітетів про те, що відбувається у низових осередках/організаціях було пріоритетною складовою системи відносин. Нижчепоставлені партпрацівники не бажали, щоб керівництво дізналося про їхню компрометуючу поведінку, невиконані завдання політичного чи господарського характеру. Особливо приховувалися факти корупції, зловживання владою чи інших злочинних діянь. А завдяки органам держбезпеки така інформація потрапляла на стіл секретаря окружного комітету партії. За потреби органами ДПУ робилися узагальнені звіти або спецзведення по категоріях «радапарат» або «партапарт» [8, арк. 51-56]. Про окремі факти спеціально повідомлялося доповідними записками чи листами.

Наглядною у цьому плані є доповідна записка начальника Вінницького окружного відділу ДПУ М.Б. Корнева до секретаря парткому цієї ж округи І.А. Сапова від 7 березня 1928 р. про секретаря Немирівського району Котика, який нелегально скуповував зброю та набої, а згодом перепродавав їх третім особам. Також у записці йшлося про те, що Котик часто мав справу з великими грошовими сумами та використовував їх не за призначенням, що потягло за собою нестачу в сумі 600 рублів [11, арк. 24]. В іншій доповідній записці від 14 квітня 1928 р. «Про Дашівську партійну організацію» йшла мова про завідувача Дашівського податкового відділу і Райкомгоспом РВК партійця Афанасьєва. Ця особа систематично отримувала хабарі та займалася скупівлею валюти, користуючись підтримкою і захистом секретаря Дашівського РПК Школьмана. Останній також активно «вмішувався» у позапартійні справи задля отримання хабарів – підкупував свідків у суді та покривав різноманітні розтрати підлеглих за певну суму винагороди [11, арк. 56-56зв].

Органи ДПУ доволі часто зверталися до партійних керівників округи з наявною компрометуючою інформацією на представників партійно-радянських органів. Так, у доповідній записці ДПУ від 14 вересня 1928 р. до секретаря ОПК І.А. Сапова категорично виступало проти призначення колишнього завідувача

технікуму Родкевича на посаду Завпрофобром. Повідомлялося, що до Родкевича свого часу зверталася мати одного зі студентів цього технікуму з проханням притримати місце для її сина на час вступу до військової школи. У відповідь Родкевич сказав: «Як же ви, інтелігентна жінка допускаєте, щоби ваш син ішов захищати цю падаль – це обурливо...». На цій записці зберігся надпис олівцем: «Повідомити в ДПУ, що Родкевича Завпрофобром не затверджено» [11, арк. 178].

Аналогічне прохання про зняття з посади містилося у листі заступника начальника Могилів-Подільського окружного і 24-го прикордонного загону ДПУ від 14 грудня 1928 р. до секретаря Могилів-Подільського ОПК Коваленка. Мова йшла про громадянина Кулика Ф.Е., завідувача першої трудової школи м. Бар, який 1919 р., під час перебування Армії УНР у цьому місті, присягав на вірність «неньці Україні» та благословляв свого сина на військову службу. Зазначалося, що Кулик висловлював невдоволення політикою радянської влади та компартії, засуджував їх, а також зверхньо ставився до комсомолу і закликав до нього не вступати. Враховуючи такий компрометуючий матеріал, ДПУ просило вжити належних заходів для зняття останнього з посади [8, арк. 80-81зв].

Переважає більшість матеріалів органів ДПУ про комуністів або співробітників радянських установ містила інформацію щодо їхніх зловживань, безгосподарності, протекціонізму, корупції тощо [19, арк. 51]. Також інформація надавалася і за політичною ознакою – відношення до УНР, Гетьманату чи Директорії або перебуванням на службі цих держав, соціальним походженням (точніше про його приховування) та відношенням до поточних державних кампаній. У повідомленні тимчасово виконуючого обов'язки начальника Вінокрвідділу ДПУ Виноградного до секретаря ОПК І.С. Плачинди від 7 червня 1930 р. містилася інформація про громадянина Федоришина, члена партії, який працював у Жмеринському райвиконкомі, а батьки його були куркулями. У матері було 12 десятин землі за що її розкуркулили. Закінчувалося повідомлення традиційною фразою: «Про вжиті Вами заходи та результати, просимо нас повідомити» [16, арк. 142].

Серед іншого органами ДПУ надсилалися звернення на отримання підтвердження партійності чи партійного стажу певних осіб. У запиті начальника Вінницького окружного відділу ДПУ М.Д. Балябіна від 3 червня 1930 р. до секретаря Вінницького ОПК І.С. Плачинди

терміново вимагалось надати підтвердження партійності Білявського С.С., партквиток якого втрачений, а в обліковій картці наявні виправлення [16, арк. 131]. Через затримку відповіді 16 червня надіслано нове нагадування про виконання цього розпорядження [16, арк. 137]. Важливо, що ця особа явно цікавила республіканське ДПУ. Вже у третьому зверненні від 14 липня 1930 р. містилося прохання окружного ДПУ поспішити з виконанням цього запиту, мотивуючи це тим, що від ДПУ УСРР надійшло вже четверте нагадування зі скаргою на зволікання [16, арк. 150]. Оскільки така важлива інформація, виходячи зі змісту та риторики запиту, не надавалася більше як півтора місяці, це можна кваліфікувати як збій системи інформування.

ДПУ зверталось за інформацією до партійних органів чи надсилало таку не лише з власної ініціативи. Місцеві партійні комітети доручали місцевим органам держбезпеки завдання та директиви з різноманітних питань, зокрема, й перевірки комуністів і радянських службовців. Так, на засіданні секретаріату Вінницького ОПК від 7 березня 1928 р. органам ДПУ доручено перевірити достовірність інформації про військовослужбовця запасу з начальницького складу Сорокіна щодо його служби у царській армії та військах С. Петлюри, а також чи був він під арештом у ДПУ [10, арк. 29]. Якщо компрометуючих матеріалів на вказаних у запиті осіб органи ДПУ не знаходили, про це також повідомлялися парторгами [18, арк. 8, 117]. Таким чином здійснювалася перевірка підозрілих осіб або надійність кандидатів для призначення на «відповідальну» партійно-радянську посаду.

Аналітичні та звітні матеріали чекістів надсилалися або заслуховувалися на партійних засіданнях напередодні таких заходів як перевибори рад, партійні чистки, організовані прийняття до партійних лав тощо. Наприклад, у зв'язку з перевиборами до рад, окружний парткомітет Могилівщини доручив начальнику окружного ДПУ М.С. Ямницькому дізнатися про настрої та вимоги до радянських органів різних соціальних категорій населення. Термін для такої роботи обмежувався двома тижнями [17, арк. 118]. Подібні звернення мали систематичний характер [17, арк. 83, 85, 145, 150]. Під час чисток партійних організацій для перевірки окремих комуністів на них збиралися відомості в архівах ДПУ, прокуратури або суду [15, арк. 122].

Окремо вирішувалося питання прийому самих працівників спецслужб до партії. З ме-

тою збереження конспіративності таких осіб, їх приймали за тією зайнятістю та соціальним станом, що вони мали до початку служби в органах ДПУ. Співробітникам цього відомства надавалася пріоритетність просування по партійних сходинках [12, арк. 172]. З цього приводу начальник Вінокривділу ДПУ М.Б. Корнев звертався до секретаря ОПК: «Враховуючи, що партизація органів ДПУ в даний час [1928 р.] має важливе значення, Окривділ ДПУ просить про те, щоб анкети на прийом і переведення в члени партії на співробітників ДПУ проходили всі інстанції в найкоротший строк» [12, арк. 319].

Все ж у відносинах партійно-радянських і силових структур не завжди панувало взаєморозуміння. Існували випадки зриву конспіративної роботи та розсекречування агентурної мережі ДПУ партійцями та радянськими посадовцями. На закритому засіданні бюро Вінницького ОВК від 1 жовтня 1928 р. після заслуговування інформації ДПУ про політичний стан округи дано санкцію на притягнення до судової відповідальності політпросвітінспектора Вінницького ІНО Пекарського за розшифрування роботи ДПУ по вчительству [9, арк. 101]. В обвинувальній постанові ДПУ від 3 жовтня того ж року вказувалося, що Пекарський розповів учителям дані, що не підлягали розголошенню як секретна інформація [11, арк. 195]. Варто зазначити, що категорія учителів у контексті аналізу та розробки органами ДПУ об'єкту «інтелігенція» посідала помітне місце. Чекісти подільського регіону неодноразово зверталися до партійних органів з вимоги зняття з роботи окремих польських вчителів, які, на їхню думку, були націонал-шовіністичними та контрреволюційними елементами. Водночас одних пропонувалося перевести на інше місце роботи, а інших, особливо небезпечних, взагалі звільнити з роботи [11, арк. 147, 148, 175]. Ймовірно, що такі пропозиції були враховані, бо у політлісті секретаря Вінницького парткому до КП(б)У зазначалося, що у звітному періоді з роботи було звільнено семеро польських вчителів як «антирадянських елементів» [13, арк. 129].

Деякі секретарі РПК порушували усталену процедуру співпраці з чекістами, паралельно проводячи власне розслідування щодо тих осіб, які знаходилися у розробці спецслужб. Закономірним наслідком таких дій був зрив агентурної роботи [16, арк. 140]. Окремі керівні партійні та радянські діячі робили спроби розшифрування негласного апарату та проводили відверту роботу з компрометації органів

ДПУ. Такою була свого часу ситуація у Могилів-Подільській окрузі у 1928 р. Так, на Ялтушківському цукровому заводі було знайдено загублену записку секретного співробітника за псевдонімом «Птиця». Місцевий партосередок заводу на неформальному зібранні у кабінеті адміністратора обговорював зміст записки та намагався встановити особу «Птиці», але безрезультатно. Також цей факт обговорювався на найближчому засіданні бюро РПК, де вказувалося, що у районі завелися «птахи» і всім необхідно прийняти це до уваги. На додачу присутні зазначили таке – «що сьогодні робиться на Ялтушківському заводі, те завтра знає ДПУ в Могиліві» [8, арк. 5].

В іншому випадку голова Ямпільського райвиконкому, допомігши влаштувати на роботу негласного співробітника ДПУ, намагався усіма можливими способами з'ясувати його роботу. Для цього партієць доручив сільським працівникам слідкувати за діяльністю чекіста, оточивши його, таким чином, своїми «інформаторами». Зазначені факти негативно впливали на роботу районного негласного апарату, адже розшифровані секретні співробітники мали чималі неприємності не лише від односельчан чи колег по роботі, але й підпадали під гоніння керівних районних працівників. У свою чергу, це впливало на ефективність конспіративної роботи агентів, які, боячись розшифрування, змушені були менш активно працювати. Повідомляючи про всі ці факти, начальник Могилів-Подільського окружного і 24-го прикордонного загону ДПУ М.С. Ямницький звертався до секретаря окружного комітету з проханням вжити найсерйозніших заходів для усунення подібних фактів і нормалізації роботи відділу [8, арк. 6]. Реакція була миттєвою. У листі на адресу всіх РПК містилася інформація про факти перешкоджання діяльності ДПУ та дано вказівки усім партпрацівникам сприяти роботі органів держбезпеки, в іншому разі порушників мали притягати до відповідальності. Додатково зазначалося, що про неправомірні дії співробітників спецслужб потрібно було негайно повідомляти секретаря окружному, не розсекречуючи роботи ДПУ та його працівників [8, арк. 7].

Серед питань, над якими співпрацювали партійні органи та ДПУ, були матеріально-побутове, фінансове і, частково, кадрове забезпечення спецслужб. Наприклад, у жовтні 1928 р. у зв'язку з недостатністю штатних одиниць і матеріальних ресурсів, що впливало на якість оперативної роботи чекістів, Вінницький окружний партосередок підтримав

клопотання окружного відділу ДПУ перед ДПУ УРСР про посилення його штатних і матеріальних можливостей. Більше того, з нового бюджетного року вирішено посилити матеріальну допомогу ДПУ на потреби оперативної роботи [9, арк. 126]. У зверненні від 20 серпня 1929 р. начальник Вінницького окрвідділу ДПУ просив партійний комітет у виділенні додаткових коштів у сумі 1800 карбованців на місяць для утримання вісьмох районних дільничних уповноважених ДПУ. Додатковими аргументами традиційно були слова про специфічні умови Вінницької округи, такі як прикордонність, загострена класова боротьба на селі, засміченість контрреволюційними елементами тощо [14, арк. 76]. Були випадки клопотання каральних структур перед партійними осередками про виділення коштів на оперативну роботу. Зазвичай такі прохання надсилалися, коли чекісти інтенсивно проводили спеціальні кампанії – антирелігійна боротьба, «викриття» контрреволюційної групи, полювання за «бандами» тощо. Неодноразовими були випадки надання коштів органам ДПУ на антирелігійну роботу, яка посилено проводилася по партійній лінії та репресивним відомством [8, арк. 32].

Також надсилалися прохання про виділення нових приміщень для потреб Вінницького ДПУ, оскільки наявні не відповідали дійсним потребам – мала площа, відсутність камер для ув'язнення, розташування серед житлових будинків. Все це негативно впливало на якість агентурної та конспіративної роботи, тому чекісти просили це питання вирішити якнайшвидше [11, арк. 68].

Органи ДПУ зверталися до партійних організацій з проханнями про відрядження в їхнє розпорядження комуністів як практикантів для оперативної роботи. До кандидатів висувалися вимоги: наявність трьохрічного партстажу, робітник, грамотний, політично розвинутий з досвідом перебування на відповідальній партійній, радянській чи громадській роботі [14, арк. 43]. Таким чином партійні структури слугували своєрідним кадровим резервом для ДПУ.

Отже, на основі вищезазначеного ми простежили взаємодію партійних і чекістських структур та визначили її змістові аспекти. Партійний контроль за діяльністю органів держбезпеки по всій владній вертикалі був запорукою успішного виконання поставлених завдань центру. Органи держбезпеки обслуговували місцеві партійно-радянські відомства – виконували їхні доручення та запити, звітува-

ли про проведену роботу. Паралельно чекістські структури використовувалися для додаткового контролю за функціонуванням партійної вертикалі. Особливої актуальності такий контроль набував у період партійно-політичних кампаній – перевибори до рад, партійні чистки тощо. Також органи ДПУ у певному плані були фінансово залежні від партійних структур, що для останніх було додатковим неформальним інструментарієм впливу на чекістську роботу. Власне, це була типова ситуація, адже у масштабі радянської держави каральне відомство фактично виконувало вказівки політичної верхівки Кремля, така система відносин дублювалася і на нижчих рівнях управління. Проте, роль органів ДПУ не варто применшувати, адже особиста думка чи позиція співробітників спецслужб, яка подавалася як «офіційна», часто мала вирішальне значення для прийняття партійцями управлінських рішень. Від поданого бачення чекістом політичного стану певної території залежали і хід політичних кампаній, і доля людини чи окремих етнічних або соціальних груп. Тому взаємовідносини мали «органічний» характер і характеризували суть більшовицького режиму – поєднання політичного контролю над силовими структурами та їхнє використання у політичній діяльності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. В.И. Ленин и ВЧК. Сборник документов (1917-1922 гг.). Москва: Политиздат, 1975. 678 с.
2. Васильев В. Оперативный приказ № 00447 НКВС СРСР та його виконання в УРСР: проблеми наукового дослідження // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. № 35. С. 116-137.
3. Васильев В. Особливості репресій в управлінських структурах УРСР в період «великого терору» (1937-1938 рр.) // Історія України. Маловідомі імена, події, факти. Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. № 34. С. 177-197.
4. Васильев В.Ю. Політичне керівництво УРСР і СРСР: динаміка відносин центр-субцентр влади (1917-1938). Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. 376 с.
5. Великий терор в Україні. «Куркульська операція» 1937-1938 рр. у 2-х частинах / Упорядк.: С. Кокін, М. Юнге; Ред. кол.: О. Довбня, М. Юнге, Р. Біннер, С. Кокін, Б. Бонвеч, І. Смирнова, Г. Бордюгов. Ч. 1. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. 614 с.
6. Даниленко В.М., Касьянов Г.В., Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні: 20-30-ті роки. Київ: Либідь, 1991. 344 с.
7. Даниленко В.М., Касьянов Г.В. Сталінізм і українська інтелігенція (20-30-і роки). Київ: Наукова думка, 1991. 96 с.
8. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВіО). Ф. П-31. Оп. 1. Спр. 379. 91 арк.
9. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 369. 185 арк.
10. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 370. 213 арк.
11. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 373. 229 арк.
12. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 382. 441 арк.
13. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 385. 259 арк.
14. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 466. 133 арк.
15. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 475. 408 арк.
16. ДАВіО. Ф. П-29. Оп. 1. Спр. 563. 164 арк.
17. ДАВіО. Ф. П-31. Оп. 1. Спр. 383. 180 арк.
18. ДАВіО. Ф. П-31. Оп. 1. Спр. 483. 168 арк.
19. ДАВіО. Ф. П-33. Оп. 1. Спр. 707. 126 арк.

20. Командири великого голоду: Поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну та на Північний Кавказ. 1932-1933 рр. / За редакцією Васильєва В., Шаповала Ю. Київ: Генеза, 2001. 399 с.

21. Кульчицький С.В. Голодомор 1932-1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. Київ: Наш час, 2008. 424 с.

22. Кульчицький С.В. Україна між двома світовими війнами (1921-1939 рр.). Київ: Альтернативи, 1999. 366 с.

23. Кульчицький С.В. Ціна «великого перелому». Київ: Україна, 1991. 430 с.

24. Менжинский В.Р. Рыцарь революции // О Феликсе Дзержинском: Воспоминания, очерки, статьи современников. Москва: Политиздат, 1987. 335 с.

25. Нікольський В.М. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кінець 1920-х рр. – 1930-ті рр.). Історико-статистичне дослідження. Донецьк: Видавництво ДонНУ, 2003. 624 с.

26. Петренко В.І. Більшовицька влада та українське селянство у 20-30 рр. XX ст.: причини, технології, наслідки Голодомору-геноциду (за матеріалами Поділля). Вінниця: ДП «ДКФ», 2008. 320 с.

27. Подкур Р. Колективізація 1930-х рр. очима співробітників органів державної безпеки (на матеріалах Поділля) // Вінниччина: минуле і сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Вінниця: ДП «ДКФ», 2005. С. 254-263.

28. Подкур Р. Органи державної безпеки у становленні однопартійної системи в Україні на початку 1920-х рр. (на прикладі Подільського та Полтавського губвідділів ВЧК-

ГПУ) // Політичні репресії та голодомори на Вінниччині в XX ст. у контексті національної пам'яті. Матеріали обл. наук.-практ. конф. Вінниця, 24 лист. 2005 р. Вінниця: ДП «ДКФ», 2006. С. 29-48.

29. Подкур Р., Ченцов В. Документи органів державної безпеки УССР 1920-1930-х років: історико-джерельний аналіз. Тернопіль: [б. и.], 2010. 372 с.

30. Подкур Р.Ю. За повідомленням радянських спецслужб. Київ: Рідний край, 2000. 238 с.

31. Подкур Р.Ю. Створення ВЧК – інтерпретація відомої проблеми // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. 2004. № 1-2. С. 17-34.

32. Подкур Р.Ю. ЧК-ДПУ-НКВД в партійно державній структурі управління СРСР // Історія України. Маловідомі імена, події, факти: Зб. наук. статей. Вип. 20-21. Київ, 2003. С. 350-360.

33. Політичний терор і тероризм в Україні. XIX-XX ст.: історичні нариси / Д.В. Архіреєвський, О.Г. Бажан, Т.В. Бикова та ін.; [відповід. ред. В.А. Смолій]. Київ: Наукова думка, 2002. 952 с.

34. Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Вінницька область. Кн. 1. Вінниця: ДП «ДКФ», 2006. 908 с.

35. Розсекречена пам'ять: Голодомор 1932-1933 років в Україні в документах ГПУ-НКВД. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 604 с.

36. Шаповал Ю., Пристайко В., Золотарьов В. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи. Київ: Абрис, 1997. 608 с.

Hula Serhii

Relations between the Soviet State Security Bodies and the Local Administrative Structures in Podilia (the end of 1920 – 1930s)

The paper describes some aspects of the relationship between the DPU (State Political Administration) bodies and Party and Soviet structures of Podilia in the late 1920s and early 1930s.

Today, there is no doubt that the communist elite fully controlled state security agencies. The senior party leadership entrusted the repressive apparatus to implement political and economic decisions and campaigns. Execution of such decisions in the field was accompanied by close contacts with local Party and Soviet administrative structures, and often carrying out direct orders and instructions of the latter. Along with that, the Chekist bodies received from the political top the task of monitoring the discipline in the local executive branch.

The relations between the Soviet secret services and local Party and Soviet bodies were organized in such conditions. Practically, their interaction consisted of mutual informing and unveiling of mainly negative facts in the Party and Soviet environment, in particular, abuses of power and corruption, incompetence, «political unreliability», etc. For their part, the regional party structures used the potential of local special services to carry out inspections of inferior party centers, especially it became relevant during party purges.

Certain aspects of the studied relationship were the joining of the party by the officers of the security agencies and the recruitment of communists into the Chekist service. Officers of the DPU received all possible assistance in getting the party-membership card, since joining the party by the officers of the security bodies had an important political significance. At the same time, state security bodies needed ideologically well-prepared fighters who were ready to perform any political task.

An important place in the relationship between the Chekists and the administrative structures took the issues of financial, material and consumer character. The DPU bodies systematically appealed to the party structures with the request for financial support of important political campaigns, in particular anti-religious.

It should be noted that a well-organized system of communication and interaction between DPU bodies and Party and Soviet structures sometimes failed. On the one hand that took the form of ignoring certain information inquiries, and on the other hand – in an undisguised disruption of the secret activity of the special services and disrespectful attitude to their secret apparatus.

Nevertheless, above-mentioned relations were «organic» in nature and characterized the essence of the Bolshevik regime – a combination of political control of the security agencies and their exploitation in political activities.

Keywords: interrelations, DPU, party structures, Podilia, memorandum